

## Paerewa Paetae

<b>Aronga</b>	Tikanga ā-lwi 3.4		
<b>Ingoa</b>	Te tātari i ngā pāpātanga o tētahi take ohaoha ki te iwi Māori		
<b>Kaupae</b>	3	<b>Whiwhinga</b>	4
		<b>Aromatawai</b>	Ā-roto
<b>Marau akoranga</b>	Te Marautanga o Aotearoa		
<b>Kokonga akoranga</b>	Tikanga ā-lwi		
<b>Mana rēhita</b>	Kua rēhitatia	<b>Te rā i mana ai</b>	17 Whiringa-ā-rangi 2016
<b>Te rā e arotakengia ai</b>	31 Hakihea 2019	<b>Te rā i puta ai</b>	17 Whiringa-ā-rangi 2016

### Te Hononga ki te Marautanga

I ahu mai tēnei paerewa paetae i te Taumata 8 o *Te Marautanga o Aotearoa*, i whakaputaina e Te Pou Taki Kōrero i te tau 2008.

### Whāinga Matua

#### *Ngā Mahinga Ohaoha*

*I roto i te whenu o Ngā Mahinga Ohaoha ka whakawhanake mōhiotanga te ākongā ki:*

- *ngā take me ngā huarahi e whakauru atu ai te tangata ki ngā mahinga ohaoha.*

### Whāinga Paetae

#### *Matawhenua*

*8.2 He rerekē ngā uara, ngā whakaaro me ngā urupare a te tangata ki ngā kowhiringa, ngā aukati me ngā otinga ohaoha, pāpori, ā-taiao hoki o te whakarite me te whakatau kaupapa.*

E hono ana ki te Papa Whakaako mō te Tikanga ā-lwi kei te pae tukutuku nei:

<http://tmoa.tki.org.nz/Te-Marautanga-o-Aotearoa/Taumata-Matauranga-a-Motu-Ka-Taea>

### Te Hononga ki ngā Tikanga Aromatawai

Arā ngā Tikanga Aromatawai mō tēnei paerewa paetae, kei te:

<http://tmoa.tki.org.nz/Te-Marautanga-o-Aotearoa/Taumata-Matauranga-a-Motu-Ka-Taea>

**Paerewa Paetae**

<p><b>Paetae</b> Te tātari i ngā pāpātanga o tētahi take ohaoha ki te iwi Māori.</p>	<p>Hei tohu i te paetae:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ka whakamārama i te pūtake o tētahi take ohaoha, ā, ka matapaki i ngā rōpū e rongo ana i ngā pāpātanga o taua take.</li> <li>• Ka matapaki i ngā hua, me ngā urupare a te iwi ki taua take, ka taunaki ai.</li> </ul>
<p><b>Kaiaka</b> He kaiaka te tātari i ngā pāpātanga o tētahi take ohaoha ki te iwi Māori.</p>	<p>Hei tohu i te kaiaka:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ka matapaki i ngā hua whānui o te take ohaoha.</li> <li>• Ka whakamārama i ngā urupare a te iwi me ōna hua, ka āta taunaki ai.</li> </ul>
<p><b>Kairangi</b> He kairangi te tātari i ngā pāpātanga o tētahi take ohaoha ki te iwi Māori.</p>	<p>Hei tohu i te kairangi:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ka whakatakoto i tētahi huarahi rerekē e pai atu ai ngā hua, ka āta taunaki ai.</li> </ul>

**Kōrero Āpiti**

1. E whai ake nei ngā whakamārama o ngā tino kupu, kīanga rānei:

<p>take ohaoha</p>	<p>Ngā kaupapa, ngā āwangawanga, ngā raruraru me ngā taukumekume ohaoha. Hei tauira, ko:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ngā tuaritanga pūtea mō ngā kerēme i tāpaea ki Te Rōpū Whakamana i te Tiriti o Waitangi</li> <li>• ngā mātāpono o te ao tauhokohoko me ngā āinga o te wā</li> <li>• ngā ture e pā ana ki te mahi, te whakahaere pakihi, te ohanga</li> <li>• ngā kawenata/whakaaetanga tauhokohoko, pērā i te TPPA</li> <li>• ngā pānga o te hangarau</li> <li>• te kaikiri i roto i te ao ohaoha</li> <li>• te tautoko, te tukituki rānei o ngā mātāpono Māori ki te ao ohaoha</li> <li>• ngā whakataunga pūtea a te kāwanatanga.</li> </ul>
<p>ngā pāpātanga o tētahi take ohaoha</p>	<p>Ngā hua pai, ngā hua kino rānei e puta ake ana i te take ohaoha. Hei tauira, ko:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• te rawakore, te mawehe o te hunga whai rawa i te hunga rawakore</li> <li>• te hauora/toiora o te tangata/whānau</li> <li>• ngā mātāpono ohaoha</li> <li>• te panoni o ngā mātāpono Māori, pērā i te oha, te utu, te manaaki, te mahi tahi</li> <li>• te hūnuku/noho tāone/noho rānei ki te hau kāinga</li> <li>• te whiwhi tohu mātauranga</li> <li>• ngā āheinga mahi moni – tūranga mahi.</li> </ul>

ka taunaki ai	Me rapu ngā kōrero tautoko i te horopaki e tika ana, e whai mana ana hoki ki te rōpū e kōrerotia ana, inarā ngā kōrero e pā ana ki ngā whakapono me ngā mātāpono o taua rōpū.
ka āta taunaki ai	Ka whakamahi i ngā kōrero tautoko whānui hei taunaki i te whakatau whakaaro. Hei taura, ko: <ul style="list-style-type: none"><li>• te uiui tāngata</li><li>• ngā tuhinga hītori</li><li>• ngā pūrongo moheni, nūpepa rānei</li><li>• ngā raraunga</li><li>• ngā waiata tawhito.</li></ul>

### Tātari Kounga

- 1 Me mātua whakamana ngā Kaituku Akoranga me ngā Whakahaere Whakangungu Ahumahi e te Mana Tohu Mātauranga o Aotearoa ka rēhita ai i ngā hua ka puta mai i ngā aromatawai ki ngā paerewa paetae.
- 2 Ko ngā Kaituku Akoranga me ngā Whakahaere Whakangungu Ahumahi kua mana, ā, e aromatawai ana i ā rātou hōtaka ki ngā paerewa paetae, me uru rātou ki ngā pūnaha whakaōrite e tika ana mō aua paerewa paetae.

Ko te tohutoro ki te Mahere Whakamana, Whakaōritenga hoki

0233